

Ф. О Н У Ф Р І Й Ч У К

ДУША І КВІТИ
В ДАВНІХ РЕЛІГІЯХ

На головній обкладинці ... статуя Согні Деметри -- оригінальна різьба, що була знайдена на острові Кнідос і походить з IV-го століття перед Н.Х.; тепер зберігається в Британському Музей.

ФЕДІР ОНУФРІЧУК

Дипл. інженер - агроном

ДУША І НВІТИ
В ДАВНІХ РЕЛІГІЯХ

*SPIRIT and FLOWERS
IN ANCIENT BELIEFS*

(З передовою проф. д-ра Ю. Мулика-Луціка)

■

ВІННІПЕГ, 1958

П Е Р Е Д М О В А

Про істоту мітології

Грецький термін *mythologia* вживається в таких значеннях: система прадавніх вірувань, цебто дохристиянська релігія, а також - наука про міти.

Термін *mythologia* складається з двох слів: *mythos* (міт) - найперше означає все те, що висказане устами; дальші значення: розповідь, переказ, переказ казкового характеру про прадавні події, легенди; *logos* - форма думки для вислову, помислене слово, твердження, розвідка на якусь тему.

У грецькій мові термін *mythologia* не уточнюється як означення релігійних вірувань чи як наука про вірування в богів, так як це ми уточнюємо цей термін тепер. Греки розуміли термін *mythologia* так: найперше -розмова; дальше значення: розповідання переказів, розказування про бувальщину (староукр. "біліни"), розказування легенд (сказань, переказів).

Питання: чому греки не додавали до цих вияснень релігійну ознаку, - не вияснювали так: *mythologia* - то розказування релігійних переказів, а вияснювали це тільки як просто перекази?

Це тому, що за давніх часів поняття 'переказ' вже само собою включало ознаку релігійності. Не було таких переказів, що не мали релігійного характеру. І давні люди навіть у думці

не мали, щоб могли бути якісь інші перевкази, крім релігійних.

Це пояснюється тим, що за давніх часів людське життя й переживання, як цілість, і всі його складові сфери, та кожна зокрема, були конечно просякнуті дохристиянського типу релігійністю, що її теологи називають "паганством", а світська наука означає як "первісні (примітивні) народні вірування".

Народні вірування (мітологія), як система, основані на кількох головних принципах: 1. а н і м і з м (лат. anima - душа) - віра в це, що всі предмети і явища природи мають душу, - душу має земля, дерево, камінь, вода, вітер, блискавка, сонце, - все це, що існує, отже все є живе; анімізм - то оживлення всієї натури - живої (рослини й тварини) та неорганічної (повітря, вода, земля, кожен предмет); 2. а н т р о п о м о р ф - і з м (гр. anthropos - людина) - віра в це, що великі сили природи (стихії), - сонце, океан, грім, земля, ніч, мороз, вогонь і т.д., - мають людські ознаки, але збільшені, цебто надлюдські; тому то ці сили - то неначе якісь надлюди; звідси уявлення сил природи як богів у людській подобі; 3. м а г і я (магізм), - чи магічний спосіб думання (перське magi -мудрець сходу; гр. magos - мешканці Акадії, - цим словом називали тих людей, що знали тайни світу, - чарівникам, що тоді заступали сучасних учених, були неначе "доктори" - лікували чарами, читали майбутність з зір (астрологи) тощо; magos пов'язане коренем з megas - великість (духова й тілесна); отож м а-

г і я чи магізм - то вірування в це, що таємні сили природи мають перевагу над людиною, кермують нею, вирішують її долю (звідси ф а т а л і з м,- лат. *fatum*: доля,- віра в це, що чому бути - тому не минути); а також, що людина може входити в контакт з тими таємними силами за допомогою певних таємних способів - формул заклять тощо;

4. т а б у і з м (полінезійське слово *tabu* - віра в це, що певні речі чи явища (злі чи добрі) вже по своїй природі є священні, і їх не вільно доторкнися, ні згадувати: не вільно доторкнися священика-жерця, не вільно згадувати надармо Бога; не вільно згадувати чорта, бо сам звук "чорт" має таку силу (магічну), що викличе собою чорта; тому українці оминали слово "чорт", а говорили: "злій", "злій дух", "той", "нечистий", "він"; у гуцулів у Карпатах медвідь - то табу, і його ім'я не вимовляють, а кажуть "вуйко";

5. п е р с о н і ф і к а ц і я (лат. *persona* - особа) - уособлення, яке основувалося на вірі, що всі живі й мертві речі мають людські духові притаманності; звідси говорили: "дощ іде", - дощ іде, мов людина, що має ноги. Істотою персоніфікації є так звана ф у н д а м е н т а л ь н а а п е р ц е п - ц і я (основне сприймання людиною речей), яка полягає в вірі, що всі предмети світу, навіть неживі, діють свідомо й в о л ь о в о. Так діти й тепер за схожістю до самих себе вбачають свідому вольовість у предметі, і думають, що не вони вдаряються об стіл, а що стіл іх ударив, і тому свідомо карають стола, б'ють його. Давні люди

думали так само: предмет міг . саідомо хотіти чи не хотіти посунутися, стояти, яблуня - родити і т.д. Цей спосіб вислову ми унаслідували від предків, і говоримо: "крісло не хоче посунутися", "камінь не хоче рушитися", - так неначе бу у крісла чи каменя справді було "хотіння" чи "нехотіння".

Тут подано кілька головних зasad первісно-релігійного, цебто мітологічного способу думання. Був час, що в людини не було іншої форми думання й світогляду, крім мітологічного. Всі галузі людського життя були основані на мітології.

х х х

Кажуть, що цікавість - то мати пізнання. Людина родиться з фактором цікавості. Цікавість - то біологічний (життєво-природний) фактор, що силою конечності спонукує людину все пізнати. Перша причина потреби пізнаття мотивується гоном самозбереження. Людина мусить пізнавати своє довкілля, щоб уникнути небезпеки. Але гін зацікавлення діє автономно,- він проявляє себе постійно,- навіть тоді, коли свідомість говорить, що небезпеки немас. Все ж таки й тоді гін цікавости діє силою конечності, щоб заспокоїти себе. Для цього випадку створено термін: "пізнання для самого пізнання". Чи хто цього хоче, чи не хоче - це явище існує, бо воно природне. Інша річ, що етика ставить таку вимогу, щоб пізнання одиниці давало користь суспільству.

Давні люди, розуміється, так само старалися пізнати світ, і вияснювали його явища так, як на це дозволяв їм тодішній духовий розвиток. Не можучи піznати дійсності (правди) світу, вони заспокоювали свою цікавість витворами уяви - фантазіями, що іх приймали за дійсність (правду), і що були побудовані виключно на основі мітологічного способу думання, - так як це було вияснене вище. Загал на свій час повністю тим заспокоювався. Давній, первісний спосіб думання став передметом науки, що називається народною психологією, - але цей термін означає також саму систему мітологічної форми думання, і в цю систему народної психології входять три основні галузі життя давнього людства: мова, міти, звичаї. Наука теоретично розділяє ці три галузі народної психології, але насправді вдавину вони становили собою мітологічну одність: вірування, мова й звичаї були невіддільні одно від одного. Мова, про яку ми маємо тепер таке поняття, неначе б то вона виросла як продукт чистого розуму, без віри, в дійсності розвивалася на релігійному ґрунті, дарма що модерна "перерозумована" людина не завжди це розуміє. Так, наприклад, сучасний атеїст може думати, що слово "спасибі" постало шляхом умови для вислову подяки з раціонально-етичних причин, без релігії, а тим часом воно колись розумілося так, як було створене, бож походить з таких слів: спаси Бог (Біг) - спасибіг, спасибі. Подібно слово "стіл", яке модерна людина розуміє, як означення одного з меблів, і.

вважає, що воно постало навмисне для означення мебля-стола, походить з давньої релігійної, але ще дохристиянської сфери вірування, цебто з мітологічних часів: кожночасне споживання харчу на шими давніми предками вважалося за релігійний обряд: розстеляли на землі шкіру звіра, змовляли певні формуля-закляття, як молитву, і тоді сідали їсти. Від цього обрядового стечення шкіри маємо слово "стіл".

Старші люди ще й тепер уважають за добрий тон висказати побажання "на здоров'я" тому, хто пчихне. Модерна людина думає, що це побажання постало отак собі, шляхом умови, мовляв - так прийнято. Тим часом це слід мітології: давні люди вірили, що пчиханням виходить з людини душа, яка ще може повернутися в тіло, і тому їй бажали, щоб душа повернулася, - щоб це пчихання вийшло їй не на хворобу чи смерть, а на здоров'я. Тут була віра в магічну силу формул цього побажання, так само як і формули "до побачення" і т.п.

Тепер майже кожний знає, що із знахарювання вийшла наука медицини: знахарі колись вважали, що зілля лікують людину тільки дякуючи тим закляттям, що вони їх шептали над зіллями (лікування магією). Але згодом досвід показав, що зілля лікують не силою закляття, а силою своїх складників.

Так само давні жерці, астрологи, що ворожили майбутність із зір, згодом зацікавилися зорями як тілами у всесвіті (космосі), і так постала наука астрономії.

Це тільки приклади. А їх є значно більше. А загально кажучи, з мітології

постала філософія й мистецтво; з мітоло-
гічних звичаїв постало право й етика; з мітоло-
гічної мови постала сучасна рациональна мова, хоч і не всі, що
мають тепер діло з граматикою, можуть
зрозуміти таку минувшину наших слів і
висловів.

Щоб зрозуміти, якою мірою сучасна
культура й цивілізація зобов'язана мі-
тології, для цього треба було б писати
цілі томи книг. Тут натомість подані
тільки найкоротші завваги й приклади.
І якщо мітологію називають примітивом,
то це не змінює того факту, що в коре-
ні нашої сучасної культури й цивіліза-
ції лежить "примітив", і завжди лежа-
тиме, бо інакше й бути не може. Отож,
'примітив' - то відносне поняття: для
кожного вищого розвиткового щабля ду-
ховості людства кожний попередній, ниж-
чий щабель уважається за "примітив".
І якщо людство в майбутньому зробить
ще більший духовий поступ, тоді нашу
"високу культуру й цивілізацію" з ви-
соти свого часу називатиме "приміти-
вом", але все ж таки наша культура й
цивілізація лежатиме в основі їхньої,
і без нашого "примітиву" не було б їх-
ньої культури й цивілізації.

Свідомі такого стану справ, люди не
можуть не виявляти глибокого зацікав-
лення мітологією своїх предків, що ста-
ла джерелом усього їхнього сучасного
духового й матеріального дорібку.

х х х

Єгиптяни, хоч і прийняли іслам (му-
сулманство), який став проти мітології,
проте вони зберегли свою мітологію як

той корінь, з якого вийшла іхня культура, - щоб у свідомості не поселилося неприродне й духовно нездорове переконання, що в них немає найдавнішого микулого часу - на матеріалі рідної традиції, і що вони не є "уроджені сьогодні". Греки, хоч і прийняли Християнство, а тим самим мітологія перестала бути системою іхніх давніх вірувань, то все ж таки вони і свідомо зберегли свою мітологію, - вже не як вірування, а як пам'ятку джерела своєї культури. Більше того, вони внесли свою мітологію, уже тільки як національне мистецтво, і в форми Християнства, націоналізуючи його; бож уже з самих початків щодо форми не було універсального Християнства, а були різні типи Християнства, щодо його зовнішньої форми, залежно від ґрунту, на який воно попало, і залежно від часу. І так, наприклад, греки Розп'ятого Христа стилізують під свого мітичного титана (ніби "боголюдину") Прометея, прикованого до стіни Кавказьких гір, - за те, що був добродієм людства. Як твердять дослідники грецької літератури, число читаних у церкві Євангелій, а саме - чотири, взяте з числа чотирьох актів дохристиянсько-релігійної (мітологічної) містерії на честь Бога Діоніса.

У Римі так само: Папа, хоч і християнський Архієрей, затримав для себе титул-термін *Pontifex Maximus* (Найбільший Жрець), цебто прийняв титул Найвищого Жерця Риму з мітологічних часів, і не вважав, щоб ця зовнішньо-формальна сторона дохристиянської релігії могла суперечити істоті, ідеології, внутрішній стороні Християнства.

Папа Лев X з родини Медічів особливо опікувався пам'ятками давньої римської мітології, прикрашуючи Рим чудовими статуями давніх римських богів, щоб зберегти тут не дохристиянську релігію, а джерела культури.

Тут подано тільки ілюстративні приклади, як в інших народів, що були сильні й самі рішали про долю своєї найдавнішої національної культурної традиції, одне одному не перешкаджало, і з прийняттям Християнства вони не переставали зберігати пам'ятки своєї мітології, як пам'ятки своєї давньої культури.

х х х

Безперечно, Україна завдачус Візантії багато істотних речей: Християнство, письмо, письменство, культурне мистецтво тощо. Але з другого боку під час розповсюдження Християнства в Україні можна було з користю для української культури, а разом з тим без жодної шкоди для Християнства уникнути поважних похибок у тактиці християнської місії, - тих похибок, що стали прогріхом перед історією найдавнішої української національної самобутності культури.

Бож відомо, що в Україні з самих початків прийняття нею Християнства, ще з її давніх імперських часів під старою назвою Київської Русі, через середньовіччя й до часів гуманізму з боку духовно-провідних сфер бачимо зовсім інше відношення до мітологічних українських пам'яток, ніж у Греції і в

Римі.

З прийняттям Християнства сюди прийшло на місію й провід Духовенство з Греції й Болгарії і тут, поширюючи Віру Христову, від дохристиянських вірувань наших предків (української мітології) відвертали таким способом, що старалися безслідно знищувати сліди місцевої мітології: понищено статуї давніх божків - так що про них мало осталося уявлення з випадкових описів; нищено пам'ять про них, нещадно нищено давнє мітологічне, національно-обрядове мистецтво: пісні, танки тощо, нищено перекази-міти, - замість того, щоб просто відділити, відокремити їх від Християнства, де це суперечило б суті Віри Христової, і зберегти їх тільки як пам'ятку давньої національної культури, як один із щаблів історичного розвитку нашого народу, - але цей щабель безжалісно виломили в наших предків якраз ці, кому не залежало на зберіганні нашого прадавнього "вчора", хоч у своїх країнах вони так не поступали, чи принаймі не поступали з такою гостротою, як серед тодішніх неофітів (нововірівших) нашого народу; для чужинців усе неіхне було "варварським". Існують старі писані пам'ятки, в яких говориться що було в русичів - історичних предків українського народу, своє письмо ("чертити й різи"), і потверджують це теперішні археологічні досліди на матеріялі викопаних пам'яток, як сповістила преса з України. Хай це письмо може спочатку було тільки релігійне, священне (ієратичне), відоме тільки духівникам-жерцям, але ж такі початки були кожного старого письма. Звичайно, й це

письмо скіднім слов'янам, а в тому й українцям, мабуть, знишили як "поганське" (мітологічне), хоч грецьке й латинське письмо є також прадавнім продуктом мітологічних часів. А в висліді чужинці говорять, що, мовляв, до приходу Християнства українці були "варварами", не мали свого письма тощо.

І тільки "Слово про похід Ігоря на половців" - архітвір з XII століття, забутого автора-українця, ота рідкість у світовій літературі й більш кружок у слов'янській літературі, увіковічнив ще порівняюче найбільше слідів нашої мітології, і став свідком високої культури наших предків. Але це не перешкодило його великому авторові поруч цього природнього національно-мітологічного мистецтва поставити християнський принцип, там де говорить про месіянізм наших предків - захищати християнський світ перед Азією.

Навіть Іван Вишенський (народ. коло ХУІ ст.), що в багатьох інших відношеннях заслужився для України, вважав, що сліди мітології в українській народній культурі ніби загрожують чистоті Християнства, і виступав проти слідів мітологічних обрядів, що осталися в народі вже тільки як народне мистецтво - пісні й танки, таврюючи це як "бісовські" справи. Безперечно, це прояв зовнішнього на нього впливу "коло-ніяльного" трактування України з боку чужинців та виключності експансії їхньої культури на Україну. Спроби Царгороду заборонити українцям Свячення Паски і переслідування українських коляд московським Духовенством належать до тієї самої лінії.

І немов компесату за все те, бачимо тепер таке явище, що саме з-під пера українського Ієрарха, Митрополита Іларіона, виходить перша в українській науці систематична спроба рятувати хоч сліди української мітології, - маю на увазі його ще досі ненадруковану працю п.н. "Дохристиянські Вірування Українського Народу".

х х х

З усього побіжно вищезгаданого стає ясно, що кожен новий писаний вклад у працю над справою мітології має своє промовисте значення. Не говорячи вже про українську мітологію, - тут справа стоїть трагічно, - з обсягу грецької, латинської і єгипетської мітології праць у нашій науці дуже мало. А втім, скільки б там їх не було, то все таки у нашій науці немає синтетичних праць на світловання мітології під спеціальним кутом окремих галузів знання, як це, наприклад, інж. Федір Онуфрійчук зробив у галузі флори (рослинності). З цього погляду його праця має не тільки предметове значення, але й історичну вагу, як ініціативна, а це вже само собою говорить про факт дослідництва, пошукування, відкривання нових проблем, а відкривання проблем та їх розв'язування - то і є істота НАУКИ.

Д-р Юрій Мулик-Луцик

Професор Колегії св. Андрея
в Вінниці

В С Т У П

В непроглядному мряковинні віків губляться чудові грецькі й єгипетські міти. Вони з'явилися як первісна форма релігії давньої людини, що ії духовний розвиток тоді був саме на щаблі обожнювання сил природи, і вона не знала правдивого Единого Бога.

Людина тих часів ще не могла збагнути навіть найпростіших явищ природи: біскварки, грому, морських бур, вульканів і т.д., тож і глибоко відчувала своє безсилия у змаганнях з ними. Тому та людина почала ці таємні сили природи уявляти собі як різних "богів", а згодом також у звязку з почитанням тих божків вона витворила різні обряди.

Ця мітологія, щебто дохристиянські народні вірування, витворювалися й розвивалися від непам'ятних часів, упродовж десятих тисячоліть. І хоч ці вірування були примітивні, сильно матеріалізовані, - поганські, як їх дехто називає, то однакож на свій час, упорівень до ще давнішого, піщаного стану людини кам'яної доби, це був все таки ії відносно дуже великий духовий здобуток.

XXXXXX

У старовинній Греції протягом віків почалося й розвинулось хліборобство. Тоді то вперше був придуманий і зведений з ужиток плуг із залізним лемішом. Греки тих часів плекали виноград, годували різні тварини, ткали постіно і виробляли гарну кераміку. В загальному все це в тих часах являло со-

бою високу культуру.

Одночасно греки багато уваги присвятили землі - тій вічно живучій матері-кормильці всіх сторін світу. Цю свою особливу увагу до землі вони висловили в численних мітах - дохристиянських релігійних переказах. Зокрема вони створили міт, що боги Девкаліон і Пир кинули каміння - "кості землі", і створили з них людський рід.

Грецький хлібороб у ті часи вже сіяв збіжжя, але був залежний від природніх стихій, тому молився і просив їх посилати йому врожай та погоду; так згодом витворив собі міт про богиню Деметру, і за її опіку над хліборобством вдачно складав хліборобські дары-жертви.

xxxxxxxx

Головними джерелами, з яких дещо відомо про легендарну мітологію Єгиптян, є знайдені різні написи на стінах у відкритих гробах Фараонів У і УІ династій, посмертні ритуали, що існували в ХХІІ і ХХУ століттях, написи на саркофагах - домовинах з ХХІІ і ХІІІ століть перед народженням Христа, та так звана "Книга мертвих", що в ній описані похоронні обряди, піснопіння тощо.

Навіть на наші порівнююче скулі відомості знаємо, що стара єгипетська культура існувала принаймі на протязі трьох тисяч років і залишила по собі багато пам'ятників; поруйнованих храмів, статуй, малюнків на стінах, а найголовніше - твори тодішніх авторів.

Загалом, хоч грецька і єгипетська стара мітологія основана на людській

уяві, але в ній, особливо ж у грецькій, наявні невмирущі глибокі загальнолюдські моральні й гуманні вартості людини. Творили ці міти-легенди мандрівники - аеди. Вони мандрували від місцевості до місцевості і грали на куфарах, декламували та співали пісні на честь богів. Ті стародавні пісні й перекази ввійшли в основу старогрецьких творів Іліяди й Одісеї, що являють собою неперевершений зразок епопеї. Ці твори такі чудові, що колись у греків була легенда, що їх боги скинули на землю. Однаке інші дивилися на це реальніше й здогадуються, що їх склав сліпий співець Гомер; його особа, життя й життєвий шлях оповіті серпанком загадки глибокого минулого.

Стара єгипетська, грецька й римська мітологія у своїх країнах, а також серед інших народів, зокрема ж в Європі витиснула більший чи менший, місцями й дуже значний вплив на культурний розвиток. Згадати б тільки приклади: італієць Леонардо да Вінчі намалював чудові образи "Народження Венери" і "Весну", англієць В.Шекспір написав драму "Троїл і Крессіда", поему "Венера й Адоніс" т.і., Т. Шевченко, в поемі "Кавказ", мітичного бога Прометея показав як символа боротьби свободолюбивих кавказців за волю. Розуміється, писав про боротьбу кавказців, але думав про визволення нашої батьківщини України, думав про побіду правди над неправдою.

Символом цієї невмирущої боротьби за правду є грецький бог Прометей:

За горами гори хмарою повиті,
Засіяні горем кровію политі.
Споконвіку Прометея
Там орел карає,
Що-день Божий добре ребра
Й сердерозбиває;
Розбиває та не вип'є
Живущої крові, —
Воно знову оживав
І сміститься знову.
Не вмирає душа наша,
Не вмирає воля,
І неситий не виоре
На дні моря поле.
Не скусє душі живої
І слова живого
Не понесе слова Бога,
Великого Бога.

Пройшли віки. Вівтарі грецьких і римських богів розсипалися в порох. Греки і римляни пізнали правдивого Бога. В сучасні Греції на горі Олімпі в Атенах, на горбі Агрополя і в цілій країні осталися рештки величавих руїн старовинних грецьких святинь, а по всьому світі в музеях перековуються високої мистецької вартості статуї грецьких і єгипетських богів.

Старі релігії, як основані тільки на уяві умерли, але вічними осталися їхні твори, основані на мітах. Ці міти

передали людству класичні письменники.

В цих мітах відзеркалені моральні вартості людини, і порох віків не зміг і не може їх присипати. В них відзеркалені також велика любов хліборобів-греків до своєї богині - матері землі Деметри та любов хліборобів-египтян до свого божа хліборобства Озіріса і взагалі любов до всього рослинного світу.

У цих скромних нарисах показаний зв'язок між душою і землею в давніх греків і римлян. Само собою розуміється, що найголовнішими чинниками у цьому зв'язку була глибока любов хлібороба до землі.

І наш український хлібороб споконвіку виявляв і виявляє велику любов до своєї Матері-Землі, Її Божої краси рослинного світу і взагалі до своєї Батьківщини як цілості.

Кожний, хто хоч трохи знайомий з історією нашого народу, знає що наші лицарські прадіди-хлібороби в одній руці тримали чепіги плуга, а в другій - меч; бо любов до своєї землі не дозволяла їм отступатися з неї, не дозволяла випускати з рук чепігів плуга, але разом з тим постійна загроза з боку напасників-сусідів вимагала самооборони.

І в наших предків був глибокий зв'язок людини з землею, що знайшов собі вияв у давніх, дохристиянських віруваннях нашого народу. На жаль, як проце у вступному слові з правдивим жалем і докором говорить Проф. Юрій Нулик-Луцік, мацушині історичні обставини склалися в нас так, що більше зроблено

в тому напрямі, щоб затерти передісторичні сліди історії духа нашого народу, ніж зберігти їх. І хай ця скромна праця буде пригадкою для нас про цю болючу втрату для історії нашої культури; хай буде пригадкою, щоб наша наука надолужила цю втрату, там де ще може дастися надолужити. І може також пробудеться в нашому народу глибоке зрозуміння для цих скарбів духа наших предків, що показані будуть в єдиній цього праці - "Дохристиянські Вірування Українського Народу", Митрополита Іларіона (в мирі Проф. Д-ра Івана Огієнка), якому тут складаю мою подяку за його ласкавий дозвіл користуватися його бібліотекою при писанні цієї праці.

І нарешті хай ця моя праця, тут поза межами України, пригадає та поглибить у наших нащадків прометейську любов до свого народу, та до нашої незабутої безталанної Батьківщини-України. І саме цю тему, хоч і посереднім способом я мав на увазі, пишучи цю скромну працю, бо уважаю, що кожна гарна праця будується на довший час і має для народу свого вічну сторону, а Божа природа є дзеркалом людини в якій є можливість знаходити та відкривати чудові сторінки людської душі.

Виддається ця праця коштом добрих людей: Вп. В.Касіяном, М.Залозецьким, Н.Гаврилюком, І.Сліпченком, о.Мітратором Г.Метьюком, а особливо Суддею М.Стечинним, який покрив особисто половину коштів цієї праці, тому почиваюся до обов'язку скласти їм свою ширу подяку.

АВТОР

I.

А Ф Р О Д И Т А

Богиня Краси

У грецькі мітології сказано, що богиня краси Афродита народилася з білоніжної піни морських хвиль біля острова Кипру. Одночасно з нею народилася квітка троянда (рома), що й і Афродита мала в своїй косі.

Її народженню зраділо все. Афродиту приніс ніжний легкий вітрець-легіт, і коли вона стала на березі то молоді Ори прибрали її в золотомткані шати, а на голову вложили віночок з різnobарвних квітів. Де тільки вона ступала ногами, ті місця все заквічувались різnobарвними квітами.

Сталося так, що вона закохалася в молодого юнака Адоніса - бога ловецтва (мисливства). Адоніс був красунь, і Афродита ввесь час перебувала з ним та доглядала його. Афродита так кохала Адоніса, що забула про всю свою божественну красу і свої чудові оздоби.

Та ось скоїлось нещастя. Одного разу Адоніс, відлучившись від Афродити, натрапив на величезного вепра і в боротьбі з ним загинув. Афродита, знайшовши Адоніса мертвим, гірко заплакала, і щоб зберегти пам'ять про нього, звеліла, щоб з крові Адоніса виросла ніжна квітка анемона, а на тих стежках, якими вона знеможена блукала й шукала

Адоніса, зроушуючи землю краплинами крові своїх ранених ніг, там повиростали пышні ясночервоні мови кров, троянди.

2.

ДЕМЕТРА
Богиня Хліборобства

У греків богинею хліборобства та родючості землі була Деметра. У неї була напричуд гарна донечка Німфа Персефона, яка дуже любила разом з іншими німфами безжурно сидіти над морем, у квітучій Нісейській долині і зривати квіти - пишні троянди, червоні маки, блакитні давіночки, скабіози, запашні фіялки, червоні гіяцінти, білосніжні лілеї, та плести з них віночки, що ними німфи заквітчували свої голівки.

Серед чудових квітів росла білоніжна квітка - нарцис, але німфи не зривали її, знали, що її рвати не вільно, бо вона належить до страшного бога підземелля.

Але Персефону дуже цікавила квітка нарцис; вона така біла, а з дна її віночка немов дивилися на неї очі найгарнішого лісового ловця (мисливця), що його за його життя кохали всі німфи, лісові дерева й струмочки. Але нарцис був гордий самолюб і він відкидав кохання всіх німф, не звертав на них уваги.

Найнесподіванішою була й осталася німфа Ехо, якої скарга - відгомін завжди відбивається і сьогодні по горах і лісах.

На Нарциза за його байдужність нім-

фи поскаржились богині краси Афродиті, й вона Нарциза покарала. Це було навесні; під час ловів спрагнений Нарціз захотів води, знайшов чисте джерело з якого ніхто ще не пив, ніколи в нього не впала суха гіляка дерева і навіть вітер ніколи не зронив пелюсток пишних квітів. Вода в джерельці була чиста мов слюза і в ній відбивалися кущі, берези, стрункі кипариси та блакитне небо. Нарціз нахилився напитися води, побачив себе в джерелі, мов у дзеркалі, й раптом закохався в собі, через те сильно змарнів, а потім скилив на зелену траву свою голову й умер.

Плакали за ним усі німфи, а вже найбільше побивалася німфа Ехо. Вони хотіли поховати Нарциза, але коли прийшли, то вже не знайшли його тіла, тільки побачили, що на тому місці, де лежала була на траві його голова, тепер виросла чудова квітка смерти, що й зветься нарцизом.

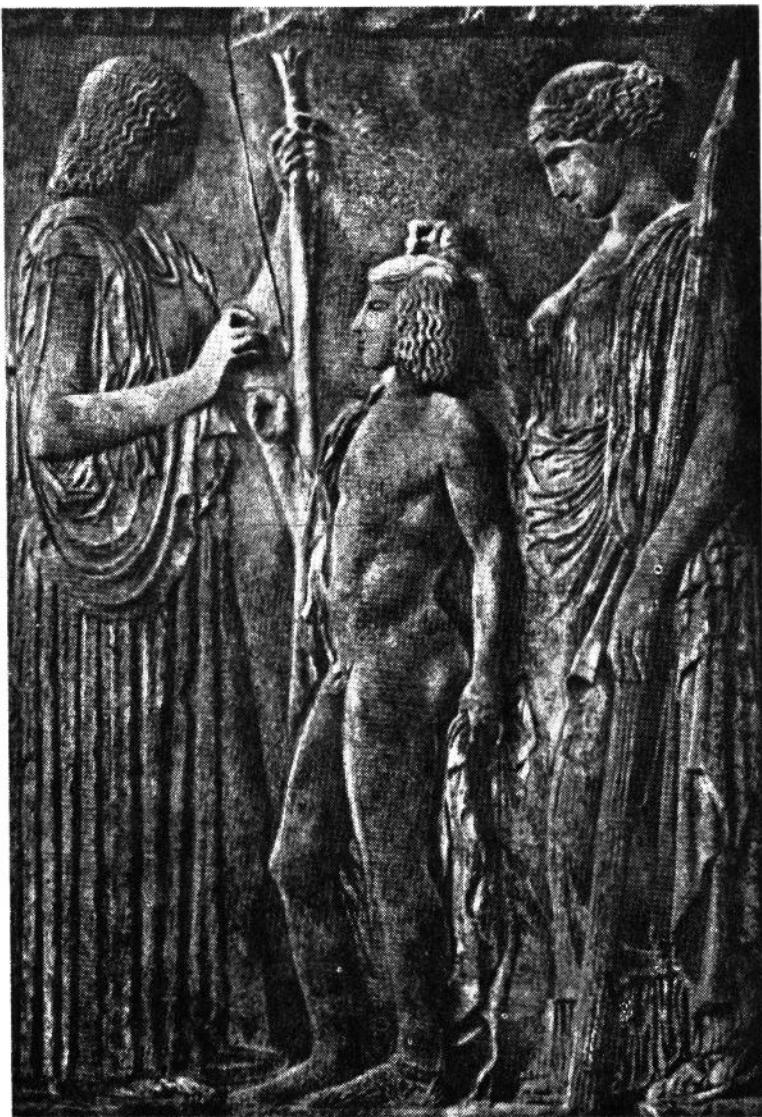
Персефона знала це понуре нещастя, що скілося з Нарцизом й тим більше цікавила її ця ніжна квітка; вона підійшла близенько, стала навколоїшки нахилилась, а потім ніжно поцілувала квітку, мов в очі Нарциза. Вітер легенько колихав біlosніжними пелюстками, а сама квітка немов шепотіла: "Зірви мене й пригорни до свого серденька....." І ось Персефона, неначе оп'яніла, зірвала квітку, притулила до своїх уст і в цю мить усе живе замовкло, проміння сонця померкли, земля відкрилась і з неї на вороних конях з'явився Аїд - бог підземного царства, тіней померлих і пекла, скопив Персефону і забрав з собою у надрі землі.

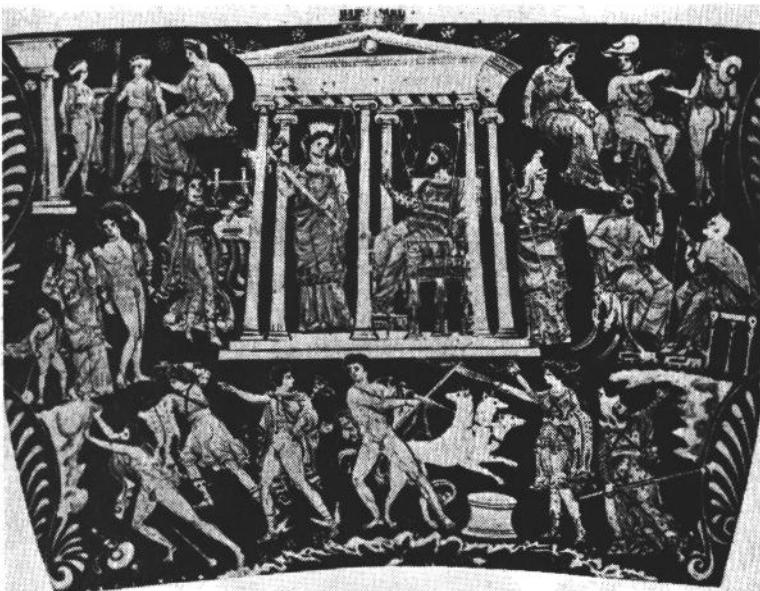
Бог сонця Геліос — Малюнок на вазі 400-х років перед Н. Х.
Зберігається в Британському Музеї в Лондоні.

Діоніс — бог винограду й вина. Барвна мармурова різьба з I-го століття до Н.Х.

З лівої сторони представлена богиня Деметра; по середині Тріптолем — син царя Елевсіна, якому богиня передає насіння пшениці, а з правої сторони з похиленою головою стоїть донечка богині Перфесона. Грецька різьба з V-го століття перед Н.Х.

Царство тіней померлих і пекло підземного бога Аїда, який сидить на престолі, а поруч нього стоїть Персепона.

Частина грецької посудини з IV-го століття перед Н.Х.

Земля зарилася..... і знову сонечно світило своїми проміннями південну землю. Квіти розпустили свої віночки, пташки почали співати пісню радости.

Німфи оніміли, а одна з них Кауне, що її вдарив копитом один з вороних коней, джерельною водою змивала кров з рани й гірко плакала, і з її сліз уявся чистенький струмочок, що його й досі греки називають Кауне.

Хахливий крик дочки почула мати Деметра. Вона, бідна богиня золотих ланів, квітучих садів та лугів, гірко заплакала по втраті своєї донечки й з похиленою головою пішла шляхами, серед золотоколосового хвилястого моря збіжжя шукати своєї дитини. Ішла вона ночачами й днями - знеможена, не спавши, не ївши. Зодягнулася в темні шати і вони звисали з неї так безладно, немов з мертвої. В долоні тримала свій символ - колос пшениці - але він почорнів.

Ішла, блукала, шукала й питала за свою донечкою. Вона ж їй так була наказувала не зривати білої квітки нарциза, однак Персефона її не послухала.... Та все ж таки матерне серце забуває непослух дитини. Вона - мати й життя своє віддала б, щоб тільки врятувати свою дитину.

Вона йшла, а на слідах її шляху, яким проходила рослинність за нею переставала рости, листя в'януло й обпадало. Трава жовкла, квіти похилили свої різнобарвні віночки і висихали. На виноградних лозах додолу похилився недозрілий виноград. Родючі лани й ниви опустіли, на землі завмерло все, і людям загрожував голод.

Повсихали всі джерела, озера пере-

мінились у болото.

Воли змарніли, дарма тягнучи важко-
кого плуга в ріллі - земля не родила.

Народ з голоду гинув.

А Деметра йшла.... Босі ноги пора-
нені, гостре каміння кров'ю її ніг зро-
шувало тернистий шлях, знеможені від
сонця й пилюки очі ледве бачили дов-
кілля світу, а вона все кликала:

"Персефона!!!!.. Донечко, де ти!?"

Але все мовчало, земля почорніла,
буйний вітер розносив пожовкле листя,
сухі квіти й почорніле колосся, а на
поклик матері - Деметри тільки ехо глу-
хо відповідало відгомоном "Персефо-
на!!!!"

Отак мандруючи по тій почорнілій
землі, одного разу вона зустріла богин-
ню ночі - Нікту, яка й порадила їй піти
та розпитати в бога сонця - Геліоса.
Всевидючий бог усю правду розказав
бідній матері, до того ще й додав, що
Зевс уже давненько приобіцяв віддати
її донечку за дружину богові підземел-
ля.

Розгнівалась Деметра й прокляла
землю, і земля вмить почорніла та й пе-
рестала родити збіжжя. Нещасні хліборо-
би молили та благали богів, складали їм
у жертви тварини, але й це не помагало.

Деметра опустила Олімп і скорбна,
самітна жила далеко від усього світу.
Зевс, її батько, просив вернутись, але
вона все залишилась на самоті.

Обличчя мала скам'яніле, а слози
викарбували на її обличчі глибокі бо-
розни.

Змилосердився над нею могутній
Зевс, і повернув їй донечку, але Аїд -
володар підземелля, перед тим як мав

відпустити свою бранку Персефону дав їй з'їсти зерно плоду гранату, що було символом шлюбу. А втім і сам Зевс сказав Деметрі, що її донечка буде з нею тільки весною, влітку й восени, а на зиму має повернутись до свого чоловіка.

Зраділа богиня хліборобства - добра мати Деметра, коли побачила донечку біля себе. Вона відвернула своє прокляття, і знову земля ожива, заквічались смарагдовими барвами луги та ліси, зацвіли м'ятою, материнкою, васильками та чеберцем, лани заколосились золотим збіжжям, повернулася родючість землі, зацвіли й наповнились рівочами сади, пташки заспівали воскресення землі, струмочки та джерела заіскрилися чудовою чистою водою, а над усім тим панував, обливаючи все своїм промінням, радісний бог - Геліос.

І з того часу кожної осені, коли донечка Деметри відходить до чоловіка, жовкне листя на деревах, зриває його вітер і несе по степах; відцвітають квіти, лани пустіють без збіжжя, йде дощ і приходить білосніжна зима. А навесні, коли вона повертається до своєї матері, Деметра щедрою рукою дає людям дари, благословляє врожай, та посилає хліборобам багаті земні плоди.

Хлібороби цю свою богиню-матір панували, бо вона сама навчила їх обробляти поля, вона перша дала синові царя Елевсіна, Тріплолемові, насіння пшениці, і він тричі виорав плугом рарійське поле та посія там це насіння. Сама Деметра поблагословила той посів, і пшениця дала богатий урожай.

В одній з легенд оповідається, що колись багатий і зарозумілий бундючий

цар скитів Ерітихон хотів зрубати у священному гаю Деметри столітнього дуба тоді Деметра послала богиню голоду з запалими очима, худу, бліду, розтаплану та брудну, і вона вдихнула в царя Ерістихона голод; після того він завжди був голодний із із, а все йому мало, аж нарешті з голоду і помер.

*

3.

О З И Р И С

Бог Хліборобства

В єгипетській мітології говориться, що богом хліборобства, садівництва й культури винограду був Озіріс. На єгипетських малюнках він зображений завжди з якоюсь рослиною - з лотосом або виноградом. У "Книзі Мертвих" він говорить: "Я - Озіріс... Я живу як зерно й росту як зерно... Я - ячмінь". У другому мітологічному переказі Озіріс говорить: "Це я роблю вас мідними; це я створив ячмінь та пшеницю".

Згодом культ Озіріса в зміненій формі прийняли всі Фараони. І так, ніхто з хліборобів не посмів починати орати землю, поки першу борозну не зробив Фараон. Ніхто не мав права починати жнива, поки Фараон перший серпом не ізжав кілька перших стебел збіжжя. Фараон також, коли навесні розливалася ріка Ніл, кидав у воду звернене в трубку розпорядження розливу і він перший по жнивах складав жертву богині врожаю Рененутет.

В одній з єгипетських легенд говориться, що розлив ріки Ніл постає із сліз Ізиди, що була дружиною Озіріса, якого убив рідний брат. Араби же й досі першу ніч розливу Нілу називають "Ніччю Сльози".

Цікаво, що в розкопаному гробівці

Фараона Харемхеда з XIУ століття до Н.Х. знайшли зроблену в дереві скриню о .6 см. глибини і 1.525 міліметрів висоти з профіля схожу на фігуру бога Озіріса. В дні цієї скрині є багато дірочок. Цю скриню наповняли землею, сіяли в ній ячмінь, поливали його водою й закривали. Насіння проростало та через дірочки пробивалося на денне світло, і так на скрині оформлювалось у зеленому постать Озіріса.

Ці зелені подоби Озіріса, як символи на похоронах клали з покійниками в домовини.

У гробниці Фараона Пашеду з XIУ і XIII століття знайдено вирізлені пальми, біля яких навколошки у похилій постаті стоїть сам Фараон Пашеду. Дерево у Єгиптін уважалося за символ воскресення; вони вірили, що в пальмі, яка росте і в загробному житті, живе богиня Хатор, що покійникові дає пити на тому світі.

Цікава також у старій єгипетській мітології легенда про постання світу; в ній розповідається, що земля була в темряві, а освітила її дитина - сонця, і світ з'явився в розпуклій чудовій квітці лотоса.

4.

ВОЛОДАР ОЙНЕШ

В одній з грецьких країн, Етолії, царював мудрий володар Ойнеш. Люди його країни вже уміли плекати різне збіжжя. Старий володар найбільше любив богиню Деметру, що встеляє поля золотими збіжжями, а людей вчить шанувати плоди матері-землі.

Володар Ойнеш найбільше молився богині Деметрі і на її пошану приносив у жертву багато білих овечок та перший збір збіжжя з піль Етолії.

У вільні хвилини добрий володар за любки сидів у гурті найкращих друзів біля великого вогнища й оповідав давні перекази. В молодості він любив ловецтво, а тепер він любить сидіти серед збіжжя, або виноградників та слухати як соки життя кружляють у жилах землі.

Він розповідав слухачам, що його країна була колись дика, а його люди не знали ні смаку зерна, ні пшеничного хліба. І ось одного разу добра богиня Деметра на крилатому возі прислава ще його батькові свого сина Тріптолема, який відкрив батькові всі тайни матері-землі, і з того часу на лісових полянах заколихались золоті лани пшениці й льону.

"Наша добра богиня Деметра посилає людям правдиву радість", говорить володар Ойнеш. Сіяти зерно, збирати його - то найбільше й найблагородніше діло в

світі. Молоде покоління його не розуміє, бо марна молодість нудьгує перед лицем старости.

5.

МОГУТНІЙ ТИТАН ПРОМЕТЕЙ

Мудрий і добрий титан Прометей по страшній боротьбі богів на землі рішив оживити землю та наново, по своєму створити людський рід. Він узяв грудку землі, намочив її в воді й виліпив з неї людину. Потім просив богиню Атену, і вона дунула в мертві тіла життя, і таким способом постали перші люди, але вони були дуже мізерні, слабкі й непорадні; жили в печерах, дуже мерзли, бо не знали вогню.

Всемогучий бог Зевс не любив Прометея й не хотів, щоб люди Прометея знали тайну вогню - щоб не порівнялися з ним.

Але добрий Прометей дуже любив людський рід; він дуже шкодував людей, що вони так тяжко бідують, і рішив вогонь потасмно викрасти. Однієї ночі він відломив довгу галузку оливного дерева, тихенько дістався до воза бoga сонця, Геліоса, що стояв у стайні.

Вночі він був запряжений у вогністі коні, що нетерпляче очікували досвідку, щоб вирушити навколо неба й освітити світ. Коні били об землю копитами й рясно крисали спалахи бліскавок. Прометей доторкнувсь галузкою до осі воза, і вона загорілась, атоді він умить повернувся на землю й приніс людям вогонь.

Як тільки люди дістали вогонь, у них почалося нове, радісне життя. Крім того, своїх людей він навчив писати, читати й числити. Він навчив їх добувати з землі й обробляти метали; він зловив дикого бика, наклав на нього ярмо, запріг у плуг і навчив людей орати ним поле.

Він перший також запріг у віз коня, збудував корабля і зробив з льону по-лотно на вітрила. І врешті, він навчив людей виробляти з рослин ліки й лікувати недуги.

Побачивши на землі вогонь, Зевс звелів своїм слугам схопити доброго Прометея й прикувати його кайданами до скелі в горах Кавказу.

І так повиснув мудрий, добрий Прометей над чорною глибокою безоднею, прикований до гірської стіни Кавказу. Він не міг навіть зігнути колін і сплющiti очей, щоб хоч на мить здрімати. Син Зевса жалів Прометея, і гамовляв його щоб він відібрав від людей вогонь та й перепросив його батька Зевса, але Прометей велів терпіти ніх відібрati від своїх людей добробут. І за цю його непохитність Зевс звелів великому хижому орлові день-у-день клювати та рвати печінку Прометея, яка за ніч знову мала виростати.

Могутні вітри, земля, море й сонце були свідками великого терпіння Прометея. Не чув він ніколи голосу своїх людей, тільки шум моря та каміння що падало в безодню, заглушуючи звійки нещасного. Горяче сонячне проміння смажило його тіло, а захочі у спразі уста, що їх не мав чим звогчити не давали йому спокою.

І ці муки мали продовжуватись навіки. Але одного разу біля скель Кавказу проходив титан Геракл, що відзначався могутньою фізичною силою; він почув стогін і побачив прикутого до скелі Прометея, якому великий орел рвав печінку. Геракл дістав з сагайдака смертоносну стрілу і пустив в орла та вбив його, а потім булавою розбив кайдани й звільнив нещасного Прометея.

Прометей знеможений вернувся до своїх людей і надалі остався їхнім добродієм та дорадником.

6.

П А Н

Бог Лісів і Пастухів

Богом лісів, пастухів та опікуном стад був Пан; сам собою дуже не гарний, він своїм виглядом наводив жах на людей, був дуже бородатий, був грубий, з рогами й цапиними ногами. Жив у тінистих лісах та горах, пас там худобу і грав собі на сопільці.

Як тільки німфи чули його музику, то гуртом окружали його й танцювали у відлюдній долині. Іноді й він з ними танцював, а тоді веселий гомін ішов по горах і лісах.

Ні одна німфа не хотіла вийти за нього заміж. Він залишався до всіх німф, а найбільше кохав і не давав спокою німфі Сірінгі, яка все втікала і ховалася від нього. І ось одного разу, коли він так гнався за нею, вона втікаючи несподівано скочила в річку та й стала просити бога води щоб вратував її і бог води зглянувся на Сірінгу, перемінив її в очерет.-

Пан ускочив за коханою в річку й обняв, але обняв уже тільки... гнуцкий очерет. Засумував Пан, зрізав очеретинку, зробив з неї сопілочку й відтоді в затишному місці в лісі на пеньку сидить собі й виграє свої скорботні, журливі пісні.

7.

ДІОНІС

Бог Винограду й Вина

У старій Геладі (Греції) був колись великий культ молодого й радісного бога вина Діоніса. На його честь усі носили на головах вінки з плющу, танцювали та співали, а жінки навіть залишали свої родини, збирались на горі Цітерона, пили там вино й танцювали.

Сам бог Діоніс їздив лампартами, або львами, а на голові мав галузку винограду.

Коли він появлявся в якісь місцевості, то всі забавлялися й танцювали. всі жінки були обвиті плющем, а в руках мали тирси. І ось одного разу він прибув у країну царя Орхомена, який мав тут чудові донечки. Вони були дуже працьовиті, — цілими днями вишивали та межали, і всі палати були оздоблені їхнім мистецтвом.

По приході бога Діоніса в ту країну всіх огорнув веселий настрій, але донечки царя Орхомена важали, що на такі витівки шкода гайнувати час, тож і сиділи собі дома і щось плели.

Розгніваний Діоніс покарав їх: нитки їм перемінив у виноградні лози, і на них повисли важкі китяхи винограду. Ткацькі верстали зазеленіли, іх густо обвив зелений плющ. Кругом розлилися чудові пахощі квітів і мірту, а доне-

чок царя він перемінив у три препогані сови, що й досі ховаються від світу в темних місцях.

8.

Г Е Л I O C

Бог Сонця

Біля престолу бога сонця Геліоса завжди знаходяться чотири пори року: молоденька гарна весна, що на голові має чудового віночка з живих квітів, літо тримає в своїх руках снопа зрілого золотого збіжжя, а осінь – галузку винограду з якого сік стікає по її патах, і стару похилу зиму, що її волосся прикрашено срібним інеєм.

Бог Геліос має також при собі богиню ранню Зірницю, яка в літні світанки розливає з золотої посудини на землю росу, що своїми бліскучими краплинами – діамантами обсидає всю рослинність.

9.

ВОЛОДАР СІЗІР

Володар Сізір, що за дуже давнього часу царював у країні Коринту був вічно молодий, тому що він щодня споживав амброзію та квітковий нектар з якого бджоли беруть мед. У старо-давній Греції мед вважався найдіннішим даром природи.

В легенді говориться, що володар Сізір амброзію, в яку входить мед, викрав у богів, коли перебував у них у гостині на Олімпі.

Греки тих часів приносили богам у жертву овочі, намазані медом, а Гомер у IX столітті перед Нар. Христа у своїх безсмертних творах "Іліяді" і "Одіссея" оспівував мед, його чудові харчові властивості. В "Іліяді" він докладно розповідає як Агамеда готувала для воїнів-греків освіжуючий медовий напіток кікеон.

ІО.

ГІЯЦИНТ

Син Царя Спарти

У грецькій легенді сказано, що цар Спарты мав дуже гарного та молодого сина Гіяцинта, якого дуже любив бог світла Аполлон. З Гіяцинтом він часто ходив у густі ліси на лови або пробував сили в дужанні.

Одного разу, коли вони так змагались у метанні важкими дисками Аполлонів диск, якого він кинув аж до хмар, упав на землю, потім відскочив від землі і з страшною силою вдарив Гіяцинта в голову та й убив його. Ясночервона кров забарвила темні кучері юнака-красуня. Підбігши переляканій Аполлон узяв Гіяцинта на руки й старався загамувати кров, але дарма, - Гіяцинт умирав.

Аполлон обняв у своїх руках тіло любого друга; обливаючи слезами, він обережно поклав його на землю й сказав, що він житиме в його серці завжди, а його пам'ять житиме вічно й серед людей.

І ось на крові Гіяцинта виросла з землі чудова ясночервона запашна квітка гіяцинта, а на пелюстках її відчувається безмежна скорбота бoga Аполлона.

Серед грецького народу й досі збереглося вірування, що на пелюстках дикого гіяцинту можна відчитати слова

"ай - ай", що означає "горе - горе". Гіяцінт був божеством пастухів і на його честь в Малій Азії, південній Італії, в Сиракузах та Сицилії в липні відбувалися свята.

II.

К И П А Р И С

Син Царя Кеоса

Легенда каже, що на острові Кеосі жив чудовий і спокійний олень. Мав він крілаті золочені роги, а його шию прикрашувало перлове намисто. Всі його любили, бо він спокійно заходив до людських осель, нахиляв голову і всі його гладили.

Однак найбільше любив його Кипарис – син царя Кеоса. Він водив оленя, прикрашував його могутні роги віночками з чудових квітів та їздив на ньому.

Одного разу, коли олень прикритий листям спав, Кипарис не впізнав його, кинув списом і вбив своєлюбиме створіння.

Кипарис у розлуці не міг знайти собі спокою, і на його прохання бог Аполлон перемінив його в дерево. Його чудові кучері стали темнозеленою хвоєю, а тіло перетворилося в кору. Струнке, неначе стріла, сумовите дерево кипарис так і досі підноситься до неба.

Грецький народ ще й тепер біля хатників дверей, де є покійник, вішає галузки кипарису, могилки обсаджують дим деревом, а в старовину на вогнищі з кипарису спалювали тіла померших.

I2.

Д А Ф Н А

Гарна Німфа

У грецькій мітології говориться, що золотокудрий Аполлон, бог світла, одного разу зустрів гарну німфу Давну й покохав її, але коли заговорив до неї вона почала втікати, а Аполлон побіг за нею. І ось коли вона побачила, що він її дожене, почала просити свого батька Пенея, щоб захистив її. І стала вона гірко нарікати на свою вроду та й звернулась до землі, щоб вона розступилась й поглинула її.

Як тільки вона це промовила, відразу відчула, що вся деревіс; її ніжне тіло покрилось корою, волосся обернулося в листя, а руки перетворилися в галузки, і з неї постала рослина Лавр.

Аполлон підійшовши до неї, болісно похилив голову і сказав, що зелений вінок з її листя буде оздоблювати його голову, кифару й сагайдак, і що ця рослина ніколи не буде в'януть та буде вічно зелена.

У відповідь на це лавр тихо й сумно зашелестів своїми густими віттям.

К И Н Е Ц Ъ

ВИКОРИСТАНА ЛІТЕРАТУРА

1. М. А. Кун, Легенди і Міфи Стародавньої Греції,
Київ, 1955
2. М. Е. Матьє, Древне Египетские
Мифы, 1956
3. Я. Голосовкер, Сказания о
Титанах, 1955
4. G. Schawa, Sagen des Klassischen
Altertums

ПРАЦІ ЦЬОГОЖ АВТОРА

Надруковані:

1. Атлас малюнків до "Дендрології" Проф. Д-ра. Є. Іваницького. Франкфурт, 1947.
 2. T. Onufrijchuk, The Production of Speltoid Mutants in Spring Wheat by X-irradiation: Winnipeg, 1953.
 3. Ф. Онуфрійчук, Складні Процеси Життя Рослин: Вінніпег, 1955.
 4. Ф. Онуфрійчук, Квіти: Вінніпег, 1956.
 5. Ф. Онуфрійчук, Хатні Рослини: Вінніпег, 1957.
 6. Ф. Онуфрійчук, Душа і Квіти в Давніх Релігіях: Вінніпег, 1958.
-